

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมทุกวันนี้ และในอนาคตเป็นสังคมฐานความรู้ที่การเรียนรู้ ความรู้ และนวัตกรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริม และสร้างสภาพการณ์ เพื่อ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ ในประเทศ โดยยึดหลักการในทุกภาคส่วนของสังคม เข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดและตัดสินใจ ในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วน และทุกระดับได้รับการพัฒนาเด็กตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสำเร็จ ในการปฏิบัติเช่นนี้จะทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งอันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนา ประเทศอย่างมีเสถียรภาพ และยั่งยืนตลอดไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

2545 : 2)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 5 กำหนดไว้ว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินการและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ โดยนัยของมาตราดังกล่าวต้องการให้สังคมไทยมีโครงสร้าง พื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ของบุคคลในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย กว้างขวางและมีมากเพียงพอที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ ไม่ว่าจะการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษา ในรูปแบบใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ก็ต้องมีแหล่งเรียนรู้ได้มากกว่าขอบเขตโรงเรียน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 22) เช่นเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 11) ได้เสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) โดยมีเป้าหมายหลักสามประการคือ 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเรียนรู้ของคนไทย 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษาและมีกรอบ แนวทางการปฏิรูปการศึกษา 4 ประการคือ 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพ ครูยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และ 4) พัฒนาคุณภาพการบริหาร จัดการใหม่

สถานศึกษานับว่า เป็นหน่วยงานสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาในระดับรากหญ้า เพราะมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนเป็นอย่างมาก กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา ในการปฏิรูปการศึกษา ได้มีการประกาศอย่างชัดเจน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติว่า การปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และหัวใจปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่าผู้เรียนเป็นสำคัญ สิ่งที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาไทย คือ แนวคิดและการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยตรง รวมไปถึงผู้เรียนจะต้องรับรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะเป็นผู้เรียนรู้ และผู้ปกครอง หรือประชาชนทั่วไปจะต้องรับรู้ และยอมรับในรูปแบบ หรือวิธีดำเนินการที่บุคลากรของตน จะได้รับในลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม (นวลจิตต์ เขาวีรพงศ์. 2545 : 5)

ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรนั้น การปฏิรูปการศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่อย่างเข้มข้นในขณะนี้ การปฏิรูปด้านหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนนั้น ได้เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หากมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จะช่วยให้การปฏิรูปด้านนี้สำเร็จได้ โดยครูจะต้องปฏิรูป ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง หันมาใช้แหล่งเรียนรู้มากขึ้น ครูผู้สอนก็คือแหล่งเรียนรู้ดั้งเดิมแหล่งหนึ่งที่มีความสำคัญมาแต่อดีต แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ครูจึงไม่สามารถเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดสรรพวิชาได้อีกต่อไป การสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางนั้น เด็กจะได้รับประสบการณ์น้อยและแคบ ยิ่งครูสอนด้วยการบรรยายพูดให้นักเรียนจด ฟังจากครูคนเดียว ทำกิจกรรมเหมือนกันทั้งห้องค้วยแล้ว นอกจากได้ความรู้เพียงน้อยนิดต้องจดจำแล้วยังไม่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคลอีกด้วย เด็กยังงกคิดไม่เป็น ทำไม่เป็น แก้ปัญหาไม่เป็น แก้ปัญหาไม่ได้ เราจึงได้เด็กไม่มีคุณภาพเท่าที่ควรหลังจบการศึกษา (เนาวรัตน์ ลิจิตต์วัฒนเศรษฐ์. 2542 : 26)

ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนที่มีสุข โดยพัฒนาให้เต็มศักยภาพและแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยทุกฝ่ายต้องร่วมกันระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษา ฝึกทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ การเผชิญสถานการณ์จริง การเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สนองความต้องการของหลักสูตรและชุมชนต้องการ

นั่นแสดงว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะการทำงาน และด้านเจตคติที่ดี ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข (กฤษณา ศรีเกียรติ. 2545 : 43) ซึ่งสอดคล้องกับคณีย์ ไชโยธา (2534 : 8) ที่กล่าวว่า แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (Resources) เป็นตัวป้อนที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนเช่นกัน แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่ทำงาน เครื่องมือ อุปกรณ์ช่วยสอน วิธีการสอน และความสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนกับครอบครัว หากผู้เรียนมีการวางแผนร่วมกัน ในทุกระยะในการเรียนการสอน รวมทั้งการทำงานร่วมกันจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

โรงเรียนหนองโนวิทยา เป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ที่ให้บริการในชุมชน ที่จะพัฒนานักเรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี โรงเรียนได้เห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้พยายามที่จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ อาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ก็ยังไม่บรรลุผลที่ตั้งไว้และจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอต่อการให้บริการและขาดคุณภาพ และจากจัดการศึกษาในปีการศึกษา 2552 ที่ผ่านมา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (โรงเรียนหนองโนวิทยา. 2552 : 12) ไม่บรรลุเป้าหมายที่ทางโรงเรียนตั้งไว้ สอดคล้องกับผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ในการประเมินรอบสอง ระหว่างวันที่ 17, 20-21 มิถุนายน พ.ศ. 2550 มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ระดับคุณภาพปรับปรุง มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ระดับคุณภาพ ปรับปรุง จากการวิเคราะห์หาสาเหตุ พบว่า สาเหตุมาจากครูบางส่วนขาดความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อความต้องการของครูและนักเรียน ห้องสมุดไม่เป็นระเบียบ ไม่มีห้องสื่อ ICT และ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาไว้ดังนี้ สถานศึกษาควรจัดส่งเสริมกระบวนการจัดกิจกรรมแก่ผู้เรียนให้มีโอกาสได้ฝึกการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ คิดไตร่ตรองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดหรือสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ควรกระตุ้นเร้าผู้เรียนให้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของตนเอง ควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมากขึ้น (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2550 : 38)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา จึงได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 เป็นอย่างไร
2. จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ได้อย่างไร
3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 มีการพัฒนาสูงขึ้นมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2
2. เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
3. เพื่อประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โรงเรียนหนองโนวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มผู้ร่วมวิจัย และผู้ให้ข้อมูล จำแนกเป็น

1.1 กลุ่มผู้ร่วมวิจัย มีจำนวน 7 ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้วิจัย จำนวน 1 คน และครูโรงเรียนหนองโนวิทยา จำนวน 6 คน

ประกอบด้วย

- 1) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 คน
- 2) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 คน
- 3) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 คน
- 4) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 คน

5) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 คน

6) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 คน

1.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1) ครูโรงเรียนหนองโนวิทยา จำนวน 6 คน

2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 41 คน

3) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 41 คน

4) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน (ยกเว้น

ผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนครู)

2. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งพัฒนาสถานศึกษาด้านแหล่งเรียนรู้ โดยกำหนดกรอบการวิจัยดังนี้

2.1 กรอบเนื้อหาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

2.1.1 แหล่งเรียนรู้ด้านห้องสมุดโรงเรียน

2.1.2 แหล่งเรียนรู้ด้าน ICT

2.1.3 สภาพแวดล้อม

2.2 กรอบกลยุทธ์การพัฒนาประกอบด้วย

2.2.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.2.2 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2.2.3 การนิเทศภายใน

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้กระบวนการทำงานที่เป็นวงจรการวิจัยแบบวงรอบ PAOR ตามแนวคิดของ สตีเฟน เคมมิส (Stephen Kemmis) และแมคแท็กการ์ท (McTaggart) (ประวิตร เอราวรรณ์, 2545 : 142) ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือขั้นการวางแผน (Planning) ขั้นปฏิบัติตามแผน (Action) ขั้นการสังเกต (Observation) ขั้นสะท้อนผล (Reflection)

4. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา หมายถึง การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย แหล่งเรียนรู้ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ ICT แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน โดยใช้กลยุทธ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การนิเทศภายใน
2. แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดรวบรวมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของข้อมูลความรู้ วัสดุ สิ่งประดิษฐ์ คัดค้นหรือมรดกทางสติปัญญา เพื่อการเผยแพร่ โดยการจัดแหล่งข้อมูลจัดสถานที่ หรือจัดแสดงเพื่อการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์
3. แหล่งเรียนรู้ห้องสมุด หมายถึง สถานที่ที่ใช้ในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โดยจัดให้มีบรรยากาศที่ดี มีระเบียบ มีหนังสือใหม่ และเพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ มีโต๊ะและเก้าอี้สำหรับนั่งอ่านหนังสือ
4. แหล่งเรียนรู้ ICT หมายถึง สถานที่ที่ใช้ในการส่งเสริมด้านวิชาการโดยจัดให้เป็นระบบ มีบรรยากาศที่ดี จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอแก่นักเรียน มีระบบอินเทอร์เน็ตให้บริการครูและนักเรียน ใช้สำหรับการสืบค้นในการจัดการเรียนรู้
5. แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในสถานศึกษาสามารถนำมาใช้ประโยชน์กับการเรียนการสอนและเอื้อต่อการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์
6. การมีส่วนร่วม หมายถึง บทบาทหน้าที่ การมีส่วนร่วมและมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียน ในประเด็นการร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติการร่วมติดตามประเมินผล และการร่วมปรับปรุงแก้ไข
7. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลจาก การนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ประมาณ 6 – 12 คน กลุ่มที่สนทนาได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดไว้ว่าจะเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็น และสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด
8. การนิเทศภายใน หมายถึง การแนะนำให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของบุคลากรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยมีขั้นตอนการนิเทศ คือ การวางแผนนิเทศ การให้ความรู้ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของชุมชน
2. เป็นข้อมูลสารสนเทศและเป็นแบบอย่างให้สถานศึกษาต่าง ๆ ได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY